

PREFAȚĂ

Prezenta lucrare reprezintă o contribuție la stabilirea teritoriului de formare a limbii române din nordul și din sudul Dunării – cu dialectele sale: dacoromân, aromân, meglenoromân și istroromân –, spre deosebire de opiniile existente anterior în această chestiune.

Volumul are două părți.

După o prezentare – pe baza surselor istorice – a procesului de romanizare în sud-estul Europei, *Prima parte* cuprinde patru contribuții, în care subiectele sunt abordate din perspectiva geografiei lingvistice. Problema originilor este tratată în primele două studii – *Formarea dialectelor românești* și *Fondul lexical latin al limbii române* – pe baza lucrărilor lexicografice și a atlaselor lingvistice, unele recent publicate sau aflate în manuscris. Originea limbii române este prezentată din perspectiva dialectelor care o alcătuiesc. Din expunerea noastră rezultă că asemănările / deosebirile dintre dialectele românești (și graiurile acestora) se explică prin *factorul spațiu* (criteriul teritorial sau spațial), nu prin *factorul timp* (criteriul temporal: durata perioadei de comunitate într-un spațiu originar comun). Perspectiva geografiei lingvistice este prezentă și în următoarele două studii: *Împrumuturi vechi slave în limba română* și *Împrumuturi latino-romanice și românești în limba bulgară* (pe baza *Atlasului dialectal bulgar*). Ideea unor împrumuturi vechi slave independente în dialectele românești se află la Ovid Densusianu și a fost exprimată explicit de Gh. Ivănescu, fiind confirmată de atlasele lingvistice recente: *împrumuturile vechi slave s-au făcut pe un teritoriu vast în nordul și în sudul Dunării, unde se află vorbitorii limbii române*. Aceeași perspectivă geografică vastă rezultă și din studiul consacrat cuvintelor latino-romanice (pătrunse din vestul Peninsulei Balcanice) și românești atestate pe teritoriul Bulgariei, care se întâlnesc și în graiurile slave din țările învecinate: Serbia orientală, R. Macedonia de Nord, nordul Albaniei, nordul Greciei.

Am introdus în *Partea a doua* mai multe articole, apărute după *Romanitatea orientală* (Editura Academiei Române, București, 2004), care completează tematica prezentului volum. Ele au ca obiect raporturile interdialectale, la care se adaugă numeroase note

etimologice și lexicale, precum și două intervenții critice pe marginea unor lucrări recente privind originea dialectelor românești și o nouă „interpretare” a celebrului pasaj *Torna, torna, fratre*.

Mulțumesc călduros, și pe această cale, Cătălinei Pătrașcu, fără a cărei osteneală îndelungată pe calculator apariția prezentului volum n-ar fi fost posibilă. Mulțumesc, în egală măsură, doamnelor Alexandra Ciutacu, redactor de carte, Mariana Mocanu, tehnoredactor, și Iolanda Povară, șef Serviciu tehnoredacție, din cadrul Editurii Academiei Române, pentru apariția în excelente condiții grafice a prezentei cărți.

Octombrie 2021

Nicolae Saramandu

INTRODUCERE

Prezentul volum se întemeiază pe conceptul de *română comună* ca o fază de conviețuire – „din punctul de vedere al limbii, nu în mod necesar și al comunităților”¹ – din care provin *dialectele românești*.

ROMÂNA COMUNĂ. „Fază comună înseamnă o conviețuire comună din punctul de vedere al limbii, nu în mod necesar și al comunităților. Se poate foarte bine ca limba să fie făcută în același fel de către comunități deja separate, însă care aplică același sistem. Faptele comune pe care le proiectăm în trecut și le atribuim unei anumite faze sunt ceea ce, de exemplu, numim noi *româna comună* [subl. n.], care nu e o limbă unitară vorbită, în mod necesar, în același timp și în același loc”².

DIALECTELE ROMÂNEȘTI. „Pentru română se poate susține că diferite dialecte au la bază o limbă comună (provin dintr-o limbă comună), ceea ce, dimpotrivă, nu se poate susține pentru celelalte limbi romanice, în mod special pentru italiană. Asta înseamnă că siciliana, sau toscana, sau abruzeza provin direct din latina vulgară și sunt, la origine limbi diferite. Și cu toate astea, spunem că sunt dialecte ale italienei și nu s-a spus că sunt limbi diferite, deși diferențierea merge până la latina vulgară. Tot așa, în cazul spaniolei. E, deci, vorba că, tocmai în cazul românei, se poate susține [...] că există o bază comună, care nu mai e, pur și simplu, latină vulgară, ci e deja românească. [...] Siciliana, de exemplu, sau wallona nu au apărut ca rezultat al diferențierii italienei, respectiv a francezei (în aceste cazuri, un dialect a devenit limbă literară, iar celelalte dialecte au devenit «dialecte» ale acestei limbi). Macedoromâna, meglenoromâna, istoromâna, dimpotrivă, au luat naștere literalmente prin diferențierea românei”³.

---

¹ Coșeriu 1996: 83.

² *Ibidem*.

³ Coșeriu 2005: 12.